

УДК 347.965

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.3.14>

Іван Олександрович Ємець,

кандидат юридичних наук,

Національний науковий центр

«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

Міністерства юстиції України (докторант);

 <https://orcid.org/0009-0003-9056-5346>,

e-mail: ivan.iemets@ukr.net

РЕАЛІЗАЦІЯ ОБОВ'ЯЗКУ ДОКАЗУВАННЯ ПОТЕРПІЛИМ ТА ЙОГО ПРЕДСТАВНИКОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті піддано аналізу положення кримінального процесуального законодавства з метою визначення ролі адвоката, який представляє інтереси потерпілого, у доказуванні обставин, визначених ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України, та деяких інших обставин, що підлягають установленню. З огляду на розпливчате законодавче формулювання, вжите в ч. 2 ст. 92 Кримінального процесуального кодексу України, обґрунтовано тезу, що до обставин, доказування яких покладається на потерпілого, а отже, і залученого ним представника, належать: розмір процесуальних витрат, понесених потерпілим; обставини, що характеризують особу обвинуваченого, на які вказує потерпіла сторона; аргументи та доводи, що засвідчують обставини, викладені в поданих потерпілою стороною клопотаннях і скаргах; обставини, пов'язані із завданням потерпілому моральної шкоди; обставини, покладені в основу позовних вимог, що викладені в цивільному позові. Визначено, до яких дій може вдаватися залучений представник потерпілого для збирання доказів, що засвідчують наявність таких обставин, а також окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: кримінальний процес, доказування, потерпілий, представник потерпілого, адвокат, предмет доказування, обставини кримінального провадження.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

У захисті прав особи, яка стала жертвою кримінального правопорушення, неабияку роль відіграє залучений представник, яким у контексті захисту постраждалої фізичної особи завжди є адвокат. Діяльність адвоката, який представляє інтереси потерпілого, має вирішальне значення на всіх стадіях кримінального провадження та не обмежується виключно відстоюванням правової позиції потерпілої сторони під час судового розгляду. Так, на стадії досудового розслідування адвокат може ініціювати проведення процесуальних дій, брати в них участь, отримувати речі та документи, які мають

доказовий потенціал, і подавати їх слідчому для долучення до матеріалів кримінального провадження.

Адвокат, який бере участь у кримінальному провадженні, як представник потерпілого може залучатися і до діяльності щодо доказування, адже згідно з ч. 1 ст. 92 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) обов'язок доказування обставин, передбачених ст. 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених ч. 2 цієї статті, покладається на слідчого, прокурора та, у встановлених цим Кодексом випадках, – на потерпілого¹. Ураховуючи те, що представник потерпілого користується правами особи, інтереси якої він представляє, то цілком допустимою є участь представника потерпілого в такій діяльності. Тому з метою визначення можливостей цього суб'єкта в діяльності щодо доказування, вдосконалення правових механізмів його участі у кримінальному провадженні вважаємо за потрібне зупинитися на дослідженні цих питань.

Стан дослідження проблеми

У юридичній літературі вже неодноразово висвітлювалися питання становлення та розвитку інституту представництва інтересів потерпілого у кримінальному процесі. Вони були предметом дослідження С. Є. Абламського [1], Р. О. Ємельянова [2], В. Г. Пожара [3], В. В. Самолюка [4], О. В. Якимчук [5] та ін. У своїх працях науковці торкнулися проблематики захисту інтересів прав потерпілого, значення ролі в цих питаннях залученого на договірних засадах представника, визначили особливості становлення інституту представництва у кримінальному процесі, охарактеризували сучасний стан наукової розробленості проблематики представництва інтересів потерпілого, визначили теоретичні та практичні аспекти, а також проблемні питання щодо реалізації повноважень представника потерпілого в представництві інтересів фізичних і юридичних осіб, щодо яких скоєно кримінальні правопорушення, тощо.

Вагомий внесок вітчизняні науковці здійснили в розроблення проблематики щодо доказування, визначення предмета і суб'єктів доказування тощо. Серед останніх наукових розвідок у контексті дослідження проблематики доказування, з'ясування сутності предмета доказування, межі доказування тощо слід відзначити напрацювання В. М. Фігурського, який займався з'ясуванням суті фідучіарних фактів та обставин, визначенням їх ролі в системі засобів кримінального процесуального доказування [6]. Права потерпілого як суб'єкта

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.08.2024).

доказування у кримінальному провадженні, зокрема особливості реалізації його права на звернення до слідчого судді із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, досліджував С. І. Ципа [7]. Особливості доказування у кримінальному провадженні в суді першої інстанції, а також класифікацію суб'єктів доказування з урахуванням їхньої ролі та функцій розробляла С. О. Данькова [8]. Таким чином, вчені продовжують активно досліджувати проблематику доказування, однак такі питання, як можливість та ролі в цій діяльності адвоката, який представляє інтереси потерпілого, поки що не були предметом дослідження, що й актуалізувало потребу їх вивчення.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування ролі та можливостей адвоката, який представляє інтереси потерпілого, в доказуванні обставин, що становлять предмет доказування.

Окреслену мету конкретизовано в таких *завданнях*: 1) здійснити текстуальний аналіз кримінального процесуального законодавства з метою визначення правових засад діяльності адвоката, який представляє інтереси потерпілого, в доказуванні обставин, що становлять предмет доказування; 2) визначити, як наукова спільнота розуміє роль цього суб'єкта в доказуванні обставин, що підлягають установленню під час розслідування та в судовому розгляді; 3) окреслити шляхи нормативного закріплення можливостей представника потерпілого у збиранні доказів.

Наукова новизна дослідження

На підставі аналізу положень кримінального процесуального законодавства визначено, що адвокат, який представляє інтереси потерпілого, може бути суб'єктом доказування, зокрема, щодо тих обставин, обов'язок доказування яких покладається на потерпілого. Наголошено, що чинними нормативними положеннями закріплено обов'язок доказування окремих обставин саме потерпілим, проте зауважено, що таке формулювання, вжите законодавцем у ч. 2 ст. 92 КПК України, не містить конкретики, оскільки не надає повного переліку обставин, що підлягають доказуванню.

На підставі текстуального аналізу положень КПК України, узагальнення матеріалів судової практики обґрунтовано тезу про те, що до обставин, які підлягають доказуванню потерпілим (а тому в їх доказуванні може брати участь і залучений представник), належать: розмір процесуальних витрат, понесених потерпілим; обставини, що характеризують особу обвинуваченого, на які вказує потерпіла сторона; аргументи та доводи, що засвідчують обставини, викладені в поданих потерпілою стороною клопотаннях і скаргах; обставини, пов'язані із завданням потерпілому моральної шкоди; обставини, покладені в

основу позовних вимог, що викладені в цивільному позові. Визначено, до яких дій може вдаватися залучений представник потерпілого для збирання доказів, які засвідчують наявність таких обставин. Вважаємо, що перспективи подальших досліджень мають полягати в розробленні практичних рекомендацій щодо ефективного збирання представником потерпілого доказів у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу

Обставини, що підлягають доказуванню (встановленню чи з'ясуванню) під час розслідування кримінального правопорушення, – це міжпредметна категорія. Такі обставини є предметом дослідження одночасно декількох наук, зокрема кримінального процесу та криміналістики, хоча вони й використовують дещо відмінну термінологію.

Відповідно до сучасної доктрини кримінального процесу обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, слід не просто встановити, а й підкріпити системою належних, допустимих, достовірних і достатніх доказів, які б засвідчували їх беззаперечність [9, с. 33]. Закріплений у ст. 91 КПК України перелік обставин визначають як загальний предмет доказування, проте, якщо його розглядати щодо конкретного кримінального правопорушення, то, безумовно, він підлягає індивідуалізації, яку здійснюють з огляду на складові диспозиції конкретної статті Кримінального кодексу України, за якою кваліфікують діяння, що підлягає доказуванню [10, с. 49]. Також слід урахувувати, що під час розслідування кожного виду злочину, крім загального переліку обставин, визначених у КПК України та конкретній статті Кримінального кодексу України, може виникнути необхідність і в дослідженні інших доказових фактів, що не належать до предмета доказування, проте мають важливе значення для розгляду справи по суті [11, с. 102]. У з'ясуванні деяких із них важливу роль відіграє потерпіла сторона, тобто сам потерпілий і залучений ним за домовленістю представник (адвокат).

Положеннями кримінального процесуального законодавства гарантовано, що сторони кримінального провадження мають рівні права щодо збирання та подання до суду речей, документів та інших доказів. Таке законодавче положення знаходить своє відображення в положеннях ст. 93 КПК України. Крім того, у ст. 92 КПК України законодавцем визначено, що обов'язок доказування обставин, передбачених ст. 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених ч. 2 цієї статті, покладається на слідчого, прокурора та, у встановлених цим Кодексом випадках, – на потерпілого. Обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається

на сторону, що їх подає¹. Таким чином, щодо окремих фактів потерпілий, а отже, і його представник, повноваження якого є похідними, у контексті діяльності щодо представництва в цілому та доказування зокрема наділяються відповідним обов'язком. Водночас слід наголосити на недосконалоості наведених норм. Це пов'язано із тим, що вони мають відсильний характер.

У спеціальній літературі це явище отримало назву «прогалина у праві» або ж «кваліфіковане мовчання законодавця». За своєю суттю воно є своєрідним прийомом законодавчої техніки, коли законодавцем конкретне питання навмисно залишено без правового врегулювання, тобто віддано на розсуд правозастосовувачів [12, с. 111]. Ми є прихильниками позиції, що заперечує можливість застосування в положеннях кримінального процесуального законодавства такого підходу через те, що у практичному аспекті це завжди призводить до ускладнення правозастосовної практики у зв'язку з неоднозначним її тлумаченням відповідними суб'єктами, уповноваженими на правозастосування.

Згідно із проведенням нами текстуальним аналізом положень кримінального процесуального законодавства усе ж таки прямих вказівок щодо обов'язку доказування потерпілим або його представником певних обставин, пов'язаних з подією кримінального правопорушення, чи подібних фактів, за винятком розміру процесуальних витрат і обставин, котрі характеризують особу обвинуваченого, це законодавство не містить. Водночас вважаємо доречним вказати, що до обставин, які підлягають доказуванню згаданими учасниками кримінального провадження, належать всі факти, викладені ними в поданих клопотаннях і скаргах. Так, наприклад, будь-яке оскарження постанови про закриття кримінального провадження, подане з порушенням встановленого законодавцем строку, вимагає засвідчення стороною, що подає скаргу на неї, факту отримання копії процесуального рішення після спливу 30-денного терміну від дати його ухвалення.

До обставин, які підлягають доказуванню саме потерпілим, а отже, і його представником, на нашу думку, належать ті, що пов'язані із завданням йому моральної шкоди. Таких висновків ми доходимо на підставі аналізу декількох чинників. По-перше, законодавцем визначено, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.08.2024).

адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди¹. Тобто саме така підстава, як завдання особі шкоди, є основною у з'ясуванні того факту, чи є підстави визнати особу потерпілою у кримінальному провадженні. По-друге, установлення виду та розміру шкоди – це здебільшого питання, що є компетенцією залученого експерта. Це засвідчується тим фактом, що установлення причини смерті і тяжкості й характеру тілесних ушкоджень (тобто фізичної шкоди), а також визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням², належать до обов'язкових підстав призначення стороною кримінального провадження експертизи. Таким чином, законодавець конкретно підійшов до визначення способів доказування фактів, що засвідчують завдання потерпілому фізичної та матеріальної шкоди. Невизначеним залишилося тільки питання з'ясування факту завдання моральної шкоди та інших обставин, пов'язаних із ним.

У юридичній літературі вказують, що вимогу відшкодування завданої моральної шкоди не здатна обґрунтовано доказати будь-яка інша особа, за винятком тієї, якій її завдано. Адже жодна інша особа не може відчуті дійсну глибину душевних страждань, спричинених учиненням кримінального правопорушення, краще за потерпілого (цивільного позивача). У подібних ситуаціях тягар доказування моральної шкоди ґрунтується не лише на заінтересованості потерпілого (цивільного позивача) в задоволенні певних вимог, а й на особливостях моральної шкоди. З огляду на це ми погоджуємося, що зміст тягаря доказування моральної шкоди, що лежить на потерпілому (цивільному позивачеві), охоплює потребу подання матеріалів, що відповідають процесуальним джерелам доказів на обґрунтування глибини спричинених душевних страждань, розміру майнової компенсації моральної шкоди.

Щодо способів засвідчення факту та розміру завданої потерпілому моральної шкоди, з'ясування способів розрахунку грошового

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.08.2024).

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.08.2024).

еквіваленту, що відповідає завданій моральній шкоді потерпілому, яка може бути стягнута на користь цивільного позивача, то в юридичній літературі вказують про можливість призначення психологічної експертизи [13, с. 62]. Ми також погоджуємося, що ця експертиза є доволі апробованим і науково обґрунтованим способом збирання доказів, однак не обов'язковим. Тим паче, що до найбільш можливих варіантів прояву моральної шкоди, відповідно до ч. 2 ст. 23 Цивільного кодексу України, належать: 1) фізичний біль і страждання, яких зазнала фізична особа у зв'язку з каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я; 2) душевні страждання, зумовлені протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) душевні страждання, яких фізична особа зазнала через знищення або пошкодження її майна; 4) приниження честі та гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної та юридичної особи¹. Таким чином, не можна з окреслених обставин, безумовно, пов'язана зі з'ясуванням особливостей психоемоційного стану особи, глибини психологічних страждань, яких зазнав потерпілий через учинення щодо нього кримінального правопорушення.

Водночас у позитивному аспекті слід також зауважити, що висновок психолога може бути визнано письмовим доказом, навіть за відсутності в особи, яка його надала, процесуального статусу спеціаліста чи експерта. Це, зокрема, має місце в ситуаціях, якщо такий висновок містить дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору щодо з'ясування страждань потерпілих, проте розмір грошового відшкодування все ж таки визначається в судовому рішенні, а не у висновку психолога².

Зауважимо, що, ухвалюючи в межах кримінального провадження судове рішення щодо задоволення цивільного позову, головуєчий у судовому засіданні має ретельно перевірити всі вимоги позивача, врахувати майновий стан винного, його стан здоров'я та вжити інших заходів для справедливого вирішення цього питання. Про це вказав Верховний Суд у справі № 639/1910/19³. Відповідно до

¹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 18.08.2024).

² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 09.11.2022 : справа № 372/1652/18, провадження № 14-115цс21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109046335> (дата звернення: 18.08.2024).

³ Постанова Верховного Суду від 28.01.2020 : справа № 639/1910/19, провадження № 51-4115км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87298252> (дата звернення: 18.08.2024); Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного

встановлених обставин справи судом першої інстанції ухвалено рішення на користь потерпілого щодо стягнення з обвинуваченого: у рахунок відшкодування витрат на лікування – 4 734 грн, моральної шкоди – 100 000 грн, втраченого заробітку – 12 519 грн, витрат на правову допомогу – 6 000 грн, а всього – 123 253 грн. Апеляційним судом вирок місцевого суду залишено без змін. Захисник у касаційній скарзі вказав, що судом безпідставно задоволено цивільний позов потерпілого, адже докази надані потерпілим, не перевірено. Зокрема, не взято до уваги, чи стосуються вони саме цього кримінального провадження, чеки, надані на обґрунтування позовних вимог, були не завірені належним чином, а витрати, понесені потерпілим, не знайшли достатнього обґрунтування. Розмір моральної шкоди також визначено захисником як необґрунтований.

Розглянувши по суті касаційну скаргу захисника, Верховний Суд скасував рішення в частині вирішення цивільного позову та призначив новий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства. Таке рішення обґрунтовано тим, що позовні вимоги потерпілого розглянуто місцевим судом формально, без оцінки товарних чеків, відповідно до ст. 94 КПК України, без обґрунтування свого рішення про стягнення із засудженого коштів у рахунок відшкодування завданої шкоди, без вказівки на докази та розрахунку сум, присуджених на користь потерпілого. Замість цього суд лише «обмежився твердженням про те, що цивільний позов вирішено судом першої інстанції за правилами, встановленими в КПК України, з наведенням належних і достатніх мотивів та підстав такого рішення. При визначенні розміру суми, яку необхідно стягнути із засудженого у рахунок відшкодування заподіяної потерпілому моральної шкоди, місцевий суд констатував, що вона встановлена з урахуванням перенесеного потерпілим стресу, порушенням способу його життя та життя його родини, пов'язаного з лікуванням, погіршенням стану здоров'я та проходженням курсу лікування, неможливістю працювати та годувати свою родину, частковим добровільним відшкодуванням шкоди. Разом з цим, із судових рішень не вбачається, що суди врахували майновий стан винного, його стан здоров'я та вжили всіх можливостей для справедливого вирішення цивільного позову... Тому рішення суду про стягнення із засудженого (як цивільного відповідача) саме 100 000 грн у рахунок відшкодування моральної шкоди не можна визнати таким, що повною мірою відповідає

Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень 2020 року // Судова влада України : офіц. сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_KKS_01_20.pdf (дата звернення: 18.08.2024).

принципам розумності, виваженості та справедливості. Отже, вирок суду в цій частині також суперечить статтям 370, 374 КПК України...»¹.

Ураховуючи положення, викладені Верховним Судом, слід зауважити, що такі обставини, як підтвердження достовірності чеків, обґрунтування понесених витрат тощо, зобов'язаний був належним чином підтвердити потерпілий, його представник. Навіть задоволення позовних вимог судом першої інстанції жодним чином не засвідчує їх обґрунтованості, адже кожна з них має засвідчуватися доказами, отриманими в процесуальному порядку.

Таким чином, до обставин, що підлягають доказуванню саме потерпілим, його представником, на нашу думку, слід відносити:

- розмір процесуальних витрат, понесених потерпілим;
- обставини, що характеризують особу обвинуваченого, на які вказує потерпіла сторона;
- аргументи та доводи, що засвідчують обставини, викладені в поданих потерпілою стороною клопотаннях і скаргах;
- обставини, пов'язані із завданням потерпілому моральної шкоди;
- обставини, покладені в основу позовних вимог, що викладені в цивільному позові.

У контексті визначення процесуальних дій, що можуть бути реалізовані представником потерпілого щодо доказування визначених обставин, до них належать:

1) збирання шляхом подання адвокатських запитів відомостей, що характеризують потерпілого та обвинуваченого, вид і розмір завданої кримінальним правопорушенням шкоди, а також відомостей щодо обставин, покладених в основу клопотань і скарг, тощо;

2) проведення опитувань свідків, ініціювання заходів щодо здійснення їх допиту слідчим, дізнавачем із метою встановлення обставини, що характеризують особу обвинуваченого. Так, наприклад, щодо підтвердження способу життя особи, яка ухиляється від сплати аліментів, можна опитати осіб, які обізнані щодо способу життя особи, є працевластачами такої особи тощо;

3) отримання висновку експерта на договірних засадах. Так, ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» визначено, що судові

¹ Постанова Верховного Суду від 28.01.2020 : справа № 639/1910/19, провадження № 51-4115км19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87298252> (дата звернення: 18.08.2024); Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень 2020 року // Судова влада України : офіц. сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_KKS_01_20.pdf (дата звернення: 18.08.2024).

експертизи, обстеження та дослідження проводяться на замовлення потерпілого, його представника і здійснюються за рахунок замовника¹;

4) отримання доступу до речей і документів на підставі ухвали слідчого судді, зокрема до тих, що містять охоронювану законом таємницю;

5) ініціювання проведення процесуальних дій у вигляді слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

Висновки

Положеннями кримінального процесуального законодавства гарантовано, що сторони кримінального провадження мають рівні права щодо збирання та подання до суду речей, документів та інших доказів. Це право поширюється на потерпілого, а отже, і його представника з огляду на похідний статус його повноважень. Чинними нормативними положеннями також закріплено обов'язок щодо доказування окремих обставин саме потерпілим, проте формулювання, вжите законодавцем у ч. 2 ст. 92 КПК України, не містить конкретики, адже не надає повного переліку обставин, що підлягають доказуванню. На підставі текстуального аналізу положень КПК України, узагальнення матеріалів судової практики обґрунтовано тезу про те, що до обставин, які підлягають доказуванню потерпілим, а тому в їх доказуванні може брати участь і залучений представник, належать: розмір процесуальних витрат, понесених потерпілим; обставини, що характеризують особу обвинуваченого, на які вказує потерпіла сторона; аргументи та доводи, що засвідчують обставини, викладені в поданих потерпілою стороною клопотаннях і скаргах; обставини, пов'язані із завданням потерпілому моральної шкоди; обставини, покладені в основу позовних вимог, що викладені в цивільному позові. Визначено, до яких дій може вдаватися залучений представник задля збирання доказів, що засвідчуватимуть наявність таких обставин. Вважаємо, що перспективи подальших досліджень мають полягати в розробленні практичних рекомендацій щодо ефективного збирання представником потерпілого доказів у кримінальному провадженні.

Список бібліографічних посилань: 1. Абламський С. Є. Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні : монографія / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків : Панов, 2015. 240 с. 2. Ємельянов Р. О. Адвокат-представник потерпілого у кримінальному процесі :

¹ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 18.08.2024).

дис. ... д-ра філософ. : 081. Кропивницький, 2023. 233 с. **3.** Пожар В. Г. Інститут представництва в кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2010. 22 с. **4.** Самолюк В. В. Законне представництво у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 20 с. **5.** Якимчук О. В. Представництво юридичних осіб у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософ. : 081. Київ, 2021. 253 с. **6.** Фігурський В. М. Фідуціарні факти та обставини як засоби кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2024. № 67. С. 67–72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.67.13>. **7.** Ципа С. І. Актуальні питання забезпечення прав потерпілого на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 2. С. 55–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-87-55-59>. **8.** Данькова С. О. Класифікація суб'єктів доказування у кримінальному провадженні в суді першої інстанції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3, № 81. С. 62–66. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.7>. **9.** Пінчук М. Г. Деякі питання щодо визначення предмета доказування та його структури. *Вісник Верховного Суду України*. 2007. № 2 (78). С. 33–38. **10.** Фаринник В. І. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України : метод. рек. Харків : Фактор, 2013. 96 с. **11.** Пяковский В. В. Методика розслідування торгівлі людьми : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2004. 289 с. **12.** Забарний М. М. Прогалини у кримінальному процесуальному праві: загальнотеоретичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 3, т. 3. С. 108–111. **13.** Вуйма А. Г. Використання висновку експерта, складеного за результатами проведення судово-психологічної експертизи, у кримінальному судочинстві // Судово-експертна діяльність: збереження наукового та кадрового потенціалу в умовах воєнного стану : матеріали IV Всеукр. форуму судових експертів (м. Львів, 7 черв. 2024 р.) / М-во юстиції України ; Дніпропетровськ. наук.-дослід. ін-т судових експертиз. Одеса : Юридика, 2024. С. 61–64.

Надійшла до редколегії 20.08.2024

Прийнята до опублікування 16.09.2024

Iemets I. O. Implementation of the burden of proof in criminal proceedings by the victim and their representative

The article analyses the provisions of criminal procedure legislation with a view to defining the role of the victim and their representative (attorney-at-law) in proving the circumstances specified in Article 91 and Part 2 of Article 92 of the CPC of Ukraine. It is argued that the legislator, when defining the information which constitutes the victim's burden of proof,

used the wording which does not give an unambiguous understanding of the totality of the circumstances which the victim and his/her legal representative are obliged to prove.

Based on the results of the textual analysis of the provisions of current legislation, and on the basis of the generalisation of court practice, it is proposed that the circumstances which should be proved by the victim (his/her representative) include the following: the amount of procedural costs incurred by the victim; circumstances characterising the personality of the accused, as indicated by the injured party; arguments and evidence confirming the circumstances set out in the petitions and complaints filed by the injured party; circumstances related to non-pecuniary damage caused to the victim; circumstances underlying the claims set out in a civil action.

It is established that a representative engaged by the victim plays a significant role in collecting evidence which forms the basis of the claims set out in a civil action. This includes, in particular, requesting copies of documents certifying the costs incurred by the victim and obtaining an expert opinion based on the results of a psychological examination.

It is determined that in order to clarify such circumstances, the victim's representative may resort to a number of measures, including: 1) submission of lawyer's requests; 2) conducting surveys of citizens; 3) obtaining an expert opinion on a contractual basis; 4) obtaining temporary access to things and documents on the basis of a decision of the investigating judge; 5) initiating procedural actions in the form of investigative (search) and covert investigative (search) actions, etc.

Key words: criminal procedure, proof, victim, victim's representative, lawyer, subject matter of proof, circumstances of a criminal offence.

